

MASTRICHTO IR AMSTERDAMO SUTARTYS

Mastrichto sutartimi pakeistos ankstesnės Europos sutartys ir sukurta Europos Sąjunga, pagrįsta trimis ramsčiais: Europos Bendrijomis, bendra užsienio ir saugumo politika (BUSP) ir bendradarbiavimu teisingumo ir vidaus reikalų srityse (TVR). Vykdamas Sąjungos plėtrą Amsterdamo sutartimi atlikti suderinimai, būtini norint užtikrinti veiksmingesnę ir demokratiškesnę Sąjungos veiklą.

I. MASTRICHTO SUTARTIS

Europos Sąjungos sutartis^[1], pasirašyta Maastrichte 1992 m. vasario 7 d., įsigaliojo 1993 m. lapkričio 1 d.

A. Sąjungos struktūra

Mastrichto sutartis, kuria įsteigiama Europos Sąjunga, buvo naujas „glaudesnės Europos tautų sąjungos“ kūrimo etapas. Europos Sąjungos pagrindą sudaro Europos Bendrija, kurios buvo papildytos Europos Sąjungos sutartimi nustatytomis politikos sritimis ir bendradarbiavimo formomis. Bendrą Sąjungos institucinę struktūrą sudarančios institucijos, t. y. Taryba, Europos Parlamentas, Europos Komisija, Teisingumo Teismas ir Audito Rūmai (tuo metu *stricto sensu* vienintelės ES institucijos), savo įgaliojimus vykdo laikydamosi Sutarčių nuostatų. Sutartimi įsteigti patariamasis funkcijas vykdytys Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas ir Regionų komitetas. Be esamų EIB grupę sudarančių finansinių institucijų, t. y. Europos investicijų banko ir Europos investicijų fondo, Sutartyje nustatyta tvarka įsteigta Europos centrinių bankų sistema ir Europos centrinis bankas.

B. Sąjungos galios

Mastrichto sutartimi įsteigtai Sąjungai Sutartimi suteikta tam tikrų galių, kurios buvo suskirstytos į tris dideles grupes, paprastai vadinamas ramsčiais: pirmąjį ramstį sudarė Europos Bendrija; tai – sistema, iš kurios kyla įgaliojimai, kuriuos valstybės narės perdavė Bendrijos institucijoms Sutartimi reglamentuojamose srityse. Antrasis ramstis – bendra užsienio ir saugumo politika, nustatyta Sutarties V antraštinėje dalyje. Trečiasis ramstis – bendradarbiavimas teisingumo ir vidaus reikalų srityse, nustatytas Sutarties VI antraštinėje dalyje. V ir VI antraštinėse dalyse apibrėžtas vyriausybių bendradarbiavimas, kuris buvo vykdomas bendrose institucijose ir kuriam buvo būdingi tam tikri viršvalstybiniai bruožai, pvz., bendradarbiavimas su Komisija ir konsultacijos su Parlamentu.

[1]OL C 191, 1992 7 29, p. 1–112.

1. Europos bendrija – pirmasis ramstis

Bendrijos uždavinys – valstybėse narėse užtikrinti tinkamą bendrosios rinkos veikimą ir, be kita ko, skatinti darnią, subalansuotą ir tvarią ekonominės veiklos plėtrą, aukšto lygio užimtumą, socialinę apsaugą ir lyčių lygybę. Siekdama šių tikslų ir neviršydamą savo įgaliojimų Bendrija sukūrė bendrą rinką ir su tuo susijusias priemones, nustatytas EB steigimo sutarties 3 straipsnyje, ir inicijavo ekonominę ir bendros valiutos politiką, minimą 4 straipsnyje. Bendrijos veikla vykdoma laikantis proporcingumo principo, o srityse, kurios nepriklauso jos išimtinai kompetencijai, – subsidiarumo principo (EB steigimo sutarties 5 straipsnis).

2. Bendra užsienio ir saugumo politika (BUSP) – antrasis ramstis

Sajungos uždavinys – nustatyti ir tarpvyriausybiniais būdais įgyvendinti bendrą užsienio ir saugumo politiką. Valstybės narės turi aktyviai ir besąlygiškai remti šią politiką vadovaudamosi lojalumo ir savitarpio solidarumo dvasia. Jos tikslai: saugoti bendras vertybes, pagrindinius interesus, Sajungos nepriklausomybę ir vientisumą remiantis Jungtinių Tautų Chartijos principais, visokeriopa stiprinti Sajungos saugumą, skatinti tarptautinį bendradarbiavimą, plėtoti ir stiprinti demokratiją, teisinę valstybę ir pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms.

3. Bendradarbiavimas teisingumo ir vidaus reikalų srityse – trečiasis ramstis

Sajungos užduotis – tarpvyriausybiniais būdais atlikti bendrus veiksmus toliau nurodytose srityse, siekiant piliečiams užtikrinti aukšto lygio apsaugą laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje. Numatytos šios sritys:

- asmenų vykimo per Bendrijos išorės sienas taisyklės ir kontrolės stiprinimas;
- kova su terorizmu, sunkiais nusikaltimais, prekyba narkotikais ir tarptautinio masto sukčiavimu;
- teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose ir civilinėse bylose;
- Europos policijos biuro (Europolio) įsteigimas kartu su nacionalinių policijos pajėgų keitimosi informacija sistema;
- kova su neteisėta migracija;
- bendra prieglobsčio politika.

II. AMSTERDAMO SUTARTIS

Amsterdamo sutartis, kuria iš dalies keičiama Europos Sąjungos sutartis, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikri su jomis susiję aktai^[2], buvo pasirašyta 1997 m. spalio 2 d. Amsterdame ir įsigaliojo 1999 m. gegužės 1 d.

A. Sąjungos galių padidėjimas

1. Europos bendrija

Iškelti svarbiausi tikslai – subalansuotas ir tvarus vystymasis ir aukšto lygio užimtumas. Nustatytas valstybių narių užimtumo politikos koordinavimo mechanizmas,

[2]OL C 340, 1997 10 11, p. 115.

Bendrijai suteikta galimybė imtis tam tikrų priemonių šioje srityje. Į EB steigimo sutartį įtrauktas Susitarimas dėl socialinės politikos su tam tikrais patobulinimais (panaikinta galimybė jo netaikyti). Bendrijos metodas imtas taikyti kai kuriose svarbiose srityse, iki šiol priklausiusiose trečiajam ramsčiui: prieglobsčio, imigracijos, išorės sienų perėjimo, kovos su sukčiavimu, muitinių bendradarbiavimo, teismo bendradarbiavimo civilinėse bylose bei kai kuriose bendradarbiavimo pagal Šengeno susitarimą, kurį Sąjunga ir Bendrijos patvirtino visą, srityse.

2. Europos Sąjunga

Nustačius tikslus ir konkrečias funkcijas bei numačius naujo tipo teisės aktą, panašų į direktyvą, sustiprintas vyriausybių bendradarbiavimas policijos ir teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityse. Bendros užsienio ir saugumo politikos priemonės parengtos vėliau, visų pirma sukūrus naują priemonę – bendrą strategiją, naują Tarybos generalinio sekretoriaus, atsakingo už BUSP, pareigybę ir naują darinį – Politikos planavimo ir išankstinio įspėjimo grupę.

B. Europos Parlamento vaidmens stiprinimas

1. Teisėkūros galios

Pagal bendro sprendimo procedūrą, kurios taikymas buvo išplėstas įtraukiant penkiolika EB steigimo sutartyje nustatytų teisinių pagrindų, Europos Parlamentas ir Taryba tampa praktiškai vienodas teisės turinčiais teisės aktų leidėjais. Bendro sprendimo procedūra taikoma visose srityse, kuriose Taryba priima sprendimus kvalifikuota balsų dauguma, išskyrus žemės ūkio ir konkurencijos politiką. Keturiais atvejais (18, 42 ir 47 straipsniai ir 151 straipsnis dėl kultūros politikos, kuris nepakeistas) bendro sprendimo procedūra visuomet taikoma kartu su reikalavimu, pagal kurį Taryba sprendimą priima vienbalsiai. Kitoms teisėkūros sritims, kuriose sprendimai turi būti priimami vienbalsiai, bendro sprendimo procedūra netaikoma.

2. Kontrolės galios

Be teisės balsavimu patvirtinti visą Komisijos sudėtį, Europos Parlamentas taip pat turi teisę balsavimu iš anksto patvirtinti paskirtąjį būsimos Komisijos pirmininką (214 straipsnis).

3. Parlamento narių rinkimai ir jų statusas

Bendrijos galia nustatyti vienodą tiesioginių visuotinių Europos Parlamento rinkimų (EB steigimo sutarties 190 straipsnis) tvarką papildyta galia nustatyti bendrus principus. Tame pačiame straipsnyje įtvirtintas teisės priimti bendrą Parlamento narių statutą teisinis pagrindas. Tačiau vis dar nėra nuostatos, leidžiančios priimti priemones, skirtas politinėms partijoms Europos lygmeniu kurtis (žr. 191 straipsnį).

C. Tvirtesnis bendradarbiavimas

Pirmą kartą Sutartyse pateikiamos bendro pobūdžio nuostatos, leidžiančios valstybėms narėms, siekiančioms organizuoti tvirtesnį tarpusavio bendradarbiavimą, tam tikromis sąlygomis pasinaudoti bendromis institucijomis. Tokiu bendradarbiavimu papildomas tvirtesnis bendradarbiavimas, reglamentuojamas konkrečiomis nuostatomis dėl ekonominės ir pinigų sąjungos, laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės sukūrimo ir bendradarbiavimo *acquis*, vadinamo Šengeno nuostatomis, įtraukimo.

Tvirtesnis bendradarbiavimas galimas trečiojo ramsčio srityje ir tik labai išskirtinėmis sąlygomis srityse, kurios nepriklauso išimtinai Bendrijos kompetencijai. Sąlygos, kurias turi atitikti bet koks tvirtesnis bendradarbiavimas, ir numatomi sprendimų priėmimo mechanizmai turi būti sukurti taip, kad šis naujas integracijos proceso būdas būtų taikomas tik išimties tvarka ir kad bet kuriuo atveju jį būtų galima taikyti tik norint paspartinti integraciją, o ne jai trukdyti.

D. Supaprastinimas

Amsterdamo sutartimi panaikinamos visos ilgainiui galios netekusios ar nebeaktualios ES sutarčių nuostatos, kartu užtikrinant, kad panaikinus nuostatas nebūtų pakenkta jų turėtam teisiniam poveikiui. Joje taip pat numatoma nauja Sutarčių straipsnių numeracija. Teisiniais ir politiniais sumetimais Sutartis pasirašyta ir pateikta ratifikuoti kaip galiojančių Sutarčių pakeitimai.

E. Institucinės reformos rengiantis ES plėtrai

a. Amsterdamo sutartyje Parlamento prašymu nustatyta, kad Europos Parlamento narių skaičius neturi viršyti 700 (189 straipsnis).

b. Komisijos sudėtis nustatyta ir balsų paskirstymo klausimas aptartas Sutarties protokole dėl institucijų. Pagal protokolo nuostatas Sąjungoje, kurioje yra ne daugiau kaip 20 valstybių narių, Komisiją sudaro po atstovą iš kiekvienos valstybės narės, jeigu iki atitinkamos dienos bus pakeistas balsų paskirstymas Taryboje. Bet koku atveju likus ne mažiau kaip metams iki 21-osios valstybės narės įstojimo į Europos Sąjungą turi būti sušaukta nauja tarpvyriausybinių konferencija, kuri turi nuodugniai persvarstyti su institucijomis susijusias Sutarčių nuostatas.

c. Pagal daugelį Amsterdamo sutartimi sukurtų naujų teisinių pagrindų nustatyta, kad sprendimus Taryba priima kvalifikuota balsų dauguma. Tačiau iš visų esamų Bendrijos politikos sričių naujos nuostatos dėl kvalifikuotos balsų daugumos buvo įtrauktos tik į mokslinių tyrimų politikos nuostatas, kitose politikos srityse vis dar būtinas vienbalsis sprendimas.

F. Kiti klausimai

Viename iš protokolų aprašytos Bendrijos procedūros, skirtos subsidarumo principui įgyvendinti. Didesnis skaidrumas užtikrintas naujomis nuostatomis dėl teisės susipažinti su dokumentais (255 straipsnis) ir didesnio Tarybos, kaip teisės aktų leidėjos, darbų viešumo (207 straipsnio 3 dalis).

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Prieš sušaukiant tarpvyriausybinių konferencijų rengiamos konsultacijos su Europos Parlamentu. Be to, Parlamentas į tarpvyriausybinių konferencijų darbą įtraukiamas *ad hoc* tvarka; paskutinėse trijose konferencijose Parlamentui atstovavo (priklausomai nuo svarstomų klausimų) jo pirmininkas arba du Parlamento nariai.

Ina Sokolska
05/2019

